

MODERN SCIENCE PROSPECTS, INNOVATIONS AND TECHNOLOGIES

Scientific monograph

Part 2

Riga, Latvia

2024

UDC 001(08)
Mo045

Title: Modern science: prospects, innovations and technologies
Subtitle: Scientific monograph
Scientific editor and project director: Anita Jankovska
Authors: Oleg Batrymenko, Yevheniia Levcheniuk, Vitalii Turenko, Volodimir Grubov, Igor Khraban, Lesia Dorosh, Yuliia Lemko, Olga Kuzmuk, Olena Chuikova, Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan, Nataliia Borodina, Olena Pokhyliuk, Oksana Tur, Viktoriia Shabunina, Yurii Kalichak, Tetiana Ponomarenko, Oksana Kuzina, Liliia Ruskulis, Sergii Semenets, Larysa Semenets, Viktoriia Babalich, Tetiana Maleniuk
Publisher: Publishing House “Baltija Publishing”, Riga, Latvia
Available from: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/516>
Year of issue: 2024

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher and author.

Modern science: prospects, innovations and technologies : Scientific monograph. Part 2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 444 p.

ISBN 978-9934-26-473-3

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3>

The scientific monograph presents theoretical and practical aspects of the development of science, technology, and innovation in the context of the global transformation of society. It covers general issues of political and sociological sciences, philosophical sciences, cultural studies, philological and pedagogical sciences, etc. The publication is intended for scientists, educators, postgraduate students and undergraduates, as well as the general readership.

© Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2024
© Authors of the articles, 2024

Table of Contents

CHAPTER «POLITICAL SCIENCES»

Oleg Batrymenko, Yevheniia Levcheniuk, Vitalii Turenko

ORGANIZATIONAL AND MIGRATION ASPECTS
OF THE TRANSFORMATION OF ENVIRONMENTAL EDUCATION
IN UKRAINE. 1

Volodimir Grubov, Igor Khraban

PRESIDENT E. MACRON'S "EIGHTEENTH BRUMAIRE"
IN THE SOUTH CAUCASUS: THE SYMBOLISM OF THE PAST
IN THE REALITIES OF THE PRESENT. 27

CHAPTER «SOCIOLOGICAL SCIENCES»

Lesia Dorosh, Yuliia Lemko

SECURITY ALLIANCES OF EUROPEAN COUNTRIES OUTSIDE
THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN UNION. 51

Olga Kuzmuk

TRUST: THEORETICAL FUNDAMENTALS
AND ROLE IN DESIGNING SUSTAINABLE
COMMUNITY DEVELOPMENT. 78

CHAPTER «PHILOSOPHICAL SCIENCES»

Olena Chuikova

DIACHRONY OF RETENTIVE CONSCIOUSNESS
AND THE NARRATIVE OF THE «TEXT ABOUT THE PAST»
BY P. RICKER AND M. PROUST'S «IN SEARCH OF LOST TIME». 105

Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan

EVALUATION OF EXISTING IMPLEMENTATION STRATEGIES
OF CHINESE MARXISM IN INTERCULTURAL COMMUNICATION
PRACTICES OF THE BELT AND ROAD INITIATIVE. 143

CHAPTER «CULTURAL STUDIES»

Nataliia Borodina

OPERA APERTA IN UKRAINE: LIBRETTO IN PERFORMANCES WITH AN OPEN SCRIPT.	174
---	-----

CHAPTER «PHILOLOGICAL SCIENCES»

Olena Pokhyliuk

CHARACTERISTICS OF THE POETIC SYNTAX OF MYKHAILO KAMENIUK'S WORKS.	199
---	-----

Oksana Tur, Viktoriia Shabunina

UKRAINIAN HIGHLY SPECIALISED TERMINOLOGY AS A HISTORICALLY FORMED SYSTEM OF TERMS (XI – BEGINNING OF XX CENTURY).	219
---	-----

CHAPTER «PEDAGOGICAL SCIENCES»

Yurii Kalichak

PHYSICAL EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE USING FOLK ACTIVITY GAMES.	250
---	-----

Tetiana Ponomarenko, Oksana Kuzina

APPLICATION OF EDUCATIONAL FORMS AND METHODS AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF THE COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE.	275
---	-----

Liliia Ruskulis

THE FEATURES OF THE MORPHOLOGICAL AND SYNTAX SUB-COMPETENCIES FORMATION AS THE COMPONENTS OF THE GRAMMAR COMPETENCE.	301
--	-----

Sergii Semenets, Larysa Semenets

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MATHEMATICS EDUCATION.	323
--	-----

CHAPTER «PHYSICAL EDUCATION AND SPORT»

Viktoriya Babalich

INCREASING THE LEVEL OF PHYSICAL FITNESS
AND INJURY PREVENTION OF ATHLETES
USING MODERN HEALTH SYSTEMS. 378

Tetiana Maleniuk

THE INFLUENCE OF STRENGTH FITNESS EXERCISES
ON THE PHYSICAL FITNESS OF WOMEN
OF THE FIRST MATURE AGE. 406

APPLICATION OF EDUCATIONAL FORMS AND METHODS
AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF THE COGNITIVE
ACTIVITY OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

ЗАСТОСУВАННЯ ОСВІТНІХ ФОРМ І МЕТОДІВ
ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Tetiana Ponomarenko¹

Oksana Kuzina²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-27>

Abstract. The research highlights the relevance of the problem of cognitive activity formation in older preschool children based on the use of educational forms and methods as a condition for the formation of the quality under research. **The subject of the research** is the application of a complex of traditional and innovative educational methods and forms of teacher interaction with children in the educational process of a preschool education institution as a pedagogical condition for the effective formation of cognitive activity in children of the sixth year of life. The purpose and tasks of the research are determined. **The purpose of the research:** theoretical substantiation and experimental verification of the effective formation of cognitive activity of older preschoolers based on the application of a complex of traditional and innovative educational methods and forms of interaction between the teacher and children in the educational process of the preschool education institution. **The task of the research:** to research the theoretical and methodological foundations of the formation of cognitive activity of older preschoolers based on the application of a complex of traditional and innovative educational methods and forms of interaction between the teacher and children in the educational process of the preschool

---

¹ Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Preschool Education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

² Graduate Student, specialty 012 Preschool Education
of the third (educational and scientific level) of higher education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

education institution; determine and experimentally verify the effectiveness of using a complex of traditional and innovative educational methods and forms of interaction between the teacher and children in the educational process of the preschool education institution. Its methodological, theoretical, methodical foundations are outlined. **The methodological basis of the research is:** scientific provisions of the philosophy of education; philosophical ideas of humanism and modern concepts of humanization of education; theories of personality and its development in activity; concepts of systemic, competence-based, activity-oriented, personally oriented, axiological methodological approaches to education and personality development; fundamental ideas, concepts, scientific provisions and postulates related to determining the content of the cognitive activity of an individual. Contradictions have been identified that do not contribute to the effective formation of cognitive activity in the conditions of a preschool education institution. The results of the research of various aspects of the problem of the formation of a child's cognitive activity in a number of psychological and pedagogical studies are outlined. The essence of the main concepts of the research – «cognitive activity of children of older preschool age», «condition», «pedagogical condition», «form of educational interaction with children», «educational method», «educational reception» have been clarified. Alternative, interactive forms used by practicing teachers in the conditions of a preschool education institution are distinguished and vary and are modified in the context of face-to-face, group, pair and individual formats of communication. The classification of traditional educational methods (verbal, visual, practical) is presented. A number of innovative methods (analytical, synthetic, inductive, deductive) and methods classified according to the degree of independence of children's thinking, the intensity of their cognitive activity during the educational process (reproductive, explanatory, problematic, partially exploratory, research) are characterized. A group of modern methods that are effective for the formation of cognitive activity in children of the sixth year of life (methods: graphic models (or illustrative); imitation (or role-playing); projects) and factors determining the effectiveness of their actualization are outlined. The effectiveness of the implementation of such a pedagogical condition for the formation of cognitive activity in children of the sixth grade as

the application of a complex of traditional and innovative educational forms and methods of interaction of the teacher with children in the educational process of the preschool education institution was experimentally verified. Features of the application of a complex combination of traditional and innovative methods, techniques, forms of organization of various types of children's activities are highlighted. Positive results of the experimental test were found. **Conclusion:** the qualitative and quantitative analysis of the results of the control stage of the experiment testified to the growth of the level of development of cognitive activity in children of the sixth year of life and made it possible to draw a conclusion about the effectiveness of the proposed experimental-pedagogical activity on the formation of the researched quality in the conditions of the preschool education institution. The practical significance of the obtained research results was determined. The determination and verification of the effectiveness of pedagogical support in the formation of cognitive activity in children of older preschool age in the conditions of a preschool education institution requires further scientific research.

1. Вступ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної дошкільної освіти підвищуються вимоги до її якості. Позиція дитини, як активного суб'єкта освітнього процесу, актуалізація її пізнавальної активності є одним з найбільш визначальних чинників якості освіти дітей дошкільного віку. Зважаючи на це, проблема формування пізнавальної активності є однією з найбільш актуальних в сучасній дошкільній освіті.

Результати вивчення різних аспектів проблеми пізнавальної активності людини відображено в низці досліджень таких учених як Г. Костюк, О. Савченко та інших. Окреслено концептуальні ідеї розвитку пізнавальної активності в дітей дошкільного віку (О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук та інші). Розроблено теоретичні положення про структуру пізнавальної активності (В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук та інші). Досліджено особливості пізнавального розвитку дітей старшого дошкільного віку (Л. Козак, Н. Іваненко та інші). Визначено ефективні форми та методи формування пізнавальної діяльності (Л. Артемова, Г. Бельська, А. Богуш, К. Волинець, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Голота, Л. Мацко та інші).

Вивчення джерельної бази з теми дослідження та аналіз освітньої практики в закладах дошкільної освіти дозволили визначити наявність суперечностей між: декларуванням необхідності застосування різних освітніх форм та методів формування пізнавальної активності в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та недостатністю їх використання в практиці освіти дітей дошкільного віку; децю застарілими підходами до формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя та сучасними вимогами до якості її розвитку; сучасними вимогами до формування пізнавальної активності старших дошкільників на основі застосування різних освітніх форм та методів та недостатньою готовністю вихователів до формування досліджуваної якості в умовах закладів дошкільної освіти; потребою дітей в психолого-педагогічному супроводі формування їх пізнавальної активності та недостатністю методичного забезпечення освітнього процесу закладів дошкільної освіти в означеному контексті.

Необхідність подолання виявлених суперечностей та актуальність означеної проблеми зумовили вибір однієї з педагогічних умов ефективного формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку – застосування комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Тож метою дослідження визначається теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективного формування пізнавальної активності старших дошкільників на основі застосування комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Завданнями дослідження є такі:

1. Дослідити теоретико-методичні засади формування пізнавальної активності старших дошкільників на основі застосування комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

2. Визначити й експериментально перевірити ефективність використання комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

2. Теоретико-методологічні, методичні засади дослідження

Теоретико-методологічною основою дослідження слугують: наукові положення філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило та інші); філософські ідеї гуманізму й сучасні концепції гуманізації освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень та інші); теорії особистості й розвитку її в діяльності (Г. Костюк та інші); концепції системного (Л. Берталанфі, П. Друкер, О. Ліннік, Г. Саймон та інші), компетентнісного (О. Пометун, О. Савченко та інші), діяльнісного (Д. Дьюї, В. Кіпатрик, Е. Коллінг та інші), особистісно орієнтованого (І. Бех, О. Пехота, М. Чобітько та інші), аксіологічного (І. Зязюн, Т. Піроженко та інші) методологічних підходів до виховання й розвитку особистості; фундаментальні ідеї, концепції, наукові положення та постулати, що стосуються визначення змісту пізнавальної активності особистості (В. Лозова, О. Савченко та інші); структури пізнавальної активності (О. Брежнєва, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук, І. Товкач та інші); розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку (О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук та інші); застосування ефективних форм, методів, засобів формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, М. Машовець, К. Волинець та інші).

Результати аналізу ряду наукових досліджень (Л. Артемова, А. Богуш, К. Волинець, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Голота, О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Л. Мацко, Т. Ткачук та інші) уможливили визначення сутності основного поняття дослідження «пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку» як цілісну, інтегративну, складну за змістом якість дітей шостого року життя, що актуалізується на основі пізнавальної потреби, зумовлює успішне засвоєння досвіду, накопиченого людством, спрямована на ефективне досягнення цілей пізнавальної діяльності.

Зміст поняття «умова» може бути визначене як явище, феномен, від якого певним чином що-небудь залежить або досить стійкі обставини, що визначають функціонування, розвиток певної системи. У свою чергу «педагогічні умови» – результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (приймів), а також організаційних форм освітнього процесу задля досягнення

певних цілей. Від педагогічних умов, як чинників (обставин), залежить ефективність функціонування освітніх систем.

Однією з педагогічних умов ефективного формування пізнавальної активності дітей шостого року життя визначено застосування комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Очевидно, що ефективну реалізацію означеної умови забезпечить застосування різних форм і методів, відомих сучасній дошкільній освіті. Зупинимося на описі означеної умови. Для цього чітко визначимо необхідні дефініції.

Форма взаємодії з дітьми – спосіб організації спільної діяльності та спілкування педагога й вихованців.

Освітній метод (грец. *methodos* – спосіб пізнання, шлях руху до істини) – система послідовних способів взаємопов'язаної діяльності педагога та дітей, спрямована на досягнення освітніх завдань; спосіб діяльності вихователя, завдяки якому дитина засвоює знання, уміння, навички, розвиває свої пізнавальні здібності [8].

Освітній прийом – структурний елемент методу освітньої діяльності, що передбачає конкретні дії педагога чи вихованців; поєднує в собі відповідні освітні ситуації, що сприяють досягненню проміжної мети певного методу; на відміну від методу, який забезпечує вирішення основних дидактичних завдань, прийом спрямований на вирішення часткових.

Зважаючи на рекомендації науковців і методистів кардинально змінити ставлення до заняття, як традиційної основної освітньої форми взаємодії з дітьми (назва, структура, стиль спілкування), виокремлюються альтернативні форми, які можуть використовувати педагоги-практики:

– тематичні мініатюри (автор ідеї С. Ладивір) – спільне обговорення тем, підкріплених візуальними маркерами, які стосуються абстрактних понять: краси, добра, любові, екології, природних ресурсів тощо;

– освітні ситуації природничого змісту – форма спільної діяльності педагога й дітей, яка планується й цілеспрямовано організовується з метою систематизації, поглиблення, узагальнення особистого досвіду дітей у контексті розв'язання освітніх завдань;

– подорожі, мандрівки у природу (реальні й віртуальні [4]) – спільне відкриття, споглядання, спостереження довкілля, які вдосконалюють рівень мислення дитини образами, барвами, звуками, розвивають процеси сприймання, пам'яті, уваги, уваги, мовлення, дарують приємні враження та енергію, збагачують морально, емоційно й естетично;

– екскурсії (у природу, на фермерські об'єкти, у музеї природи, на природоохоронні об'єкти) – форма організації освітньої діяльності, пов'язана зі спостереженням і вивченням різних явищ, предметів, процесів у природних умовах, музеях, на виставках тощо;

– цільові прогулянки (модифікація ідеї Н. Яришевої) з використанням медіазасобів – записування на аудіо «голосів природи», «розмов братів наших менших», а також тематичних відео для подальшого створення екомедіатеки;

– експериментування з природничими матеріалами – евристично-пошукова діяльність, яка стимулює дитячий інтерес і допитливість, активізує процес пізнання довкілля, підштовхує до самостійних відкриттів;

– колекціонування природних матеріалів – цілеспрямований збір, як правило, однорідних предметів, що зазвичай мають наукову, історичну або художню цінність.

Зауважимо, що сучасні діти, представники покоління «Альфа», усе більше й більше потребують суб'єктного включення в пізнавальну діяльність. Тож цілком логічними й доречними стануть інтерактивні форми взаємодії з дітьми шостого року життя:

– пізнавальні діалоги (автор ідеї Н. Гавриш) – стимулюють розвиток пізнавальних процесів і допитливості, стимулюють дітей мислити, розмірковувати, доводити свою думку; стрижень пізнавальних діалогів – евристично-пошукові запитання;

– спілкування в колі – фрагментарна форма, що розпочинає чи завершує освітню діяльність педагога з вихованцями; передбачає активізацію спільних та індивідуальних спогадів, відтворення попереднього досвіду, обмін рефлексіями і враженнями; включає вправи-емотики, «мозковий штурм», рефлексійні та кінезіологічні вправи тощо;

– квести – пригодницька командна гра, що вимагає від учасників розв'язання проблемного завдання, спрямованого на пізнавальну

й дослідницьку діяльність, розвиток логічного, аналітичного та творчого мислення дітей; основна мета квесту – швидке та якісне виконання певних завдань з метою досягнення кінцевої цілі, в результаті чого гравець або команда отримує приз [3, 7].

– геокешинг – туристична гра із застосуванням GPS, яка полягає в знаходженні сховів, створених іншими учасниками гри; суть гри – пошук схованок і скарбів;

– гра-стратегія – передбачає не тільки усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й уміння планувати свої дії, бачити кінцевий результат, дотримуватися плану та злагодженої роботи в команді [3; 7];

– «авторське дитяче телебачення» (телевізійні римейки) – сприяє когнітивному й емоційному закріпленню та поданню пізнавальної інформації у форматі улюблених дітьми телепередач.

Зрозуміло, що зазначені освітні форми взаємодії вихователя з дітьми можуть варіюватися й модифікуватися в контексті фронтального, групового, парного та індивідуального форматів спілкування.

Якщо у виборі освітніх форм взаємодії пріоритет мають сучасні форми й наповнення їх суб'єктно-суб'єктивним змістом та сенсами, то використання освітніх методів і прийомів у вітчизняному дошкільні наразі може зберігати певну інтеграцію традиційності та інноваційності.

Традиційні методи формування пізнавальної активності дітей шостого року життя поділяють на:

1) словесні методи – передбачають подачу інформації педагогом за допомогою аудіоканалу сприйняття (науково-популярна / художня / описова розповідь вихователя, бесіди, читання художньої літератури природознавчого спрямування, пояснення, інструктаж перед проведенням дослідів тощо);

2) наочні методи (спостереження, моделювання, ілюстрація матеріалів – показ у статичному стані (малюнки, ілюстрації, фотографії, схеми); демонстрація – показ в динаміці (досліди, проведення експериментів, показ відео, мультфільмів чи кінофрагментів); використання комунікаційно-інформаційних технологій тощо);

3) практичні методи використовуються для закріплення отриманої інформації на основі практичних дій, які виконують педагог чи вихованці, безпосереднього пізнання дійсності, поглиблення розуміння

інформації та знань, формування умінь і навичок (досліди, вправи, дидактичні ігри, праця, художньо-продуктивна діяльність – вільне малювання, ліплення, аплікація тощо).

Представлена класифікація диференціює методи за джерелом передачі й сприймання освітньої інформації. Зрозуміло, що їхня ефективність можлива за умови методично грамотного й доцільного поєднання.

Проте, на наше переконання, застосування лише традиційних освітніх методів замало для зберігання інтересу до довкілля та підвищення рівня пізнавальної активності в дітей шостого року життя. Сучасна освіта має в арсеналі низку цікавих інноваційних методів, які, за умови адаптування до ситуації або модифікації, можна й потрібно застосовувати у взаємодії з дітьми.

Зокрема, продуктивною вважають групу методів, класифікованих за критерієм логіки передачі й сприймання дітьми освітньої інформації:

- аналітичний метод – передбачає мисленнєве або практичне розкладання цілого на частини з метою виокремлення суттєвих ознак цих частин;

- синтетичний метод – враховує теоретичне або практичне поєднання виділених на засадах аналізу елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле; очевидно, що синтез є органічним продовженням аналізу й може ґрунтуватися лише на аналізі;

- індуктивний метод – втілюється в принципі «від часткового до загального», передбачає процес зведення, узагальнення; забезпечує освітній ланцюжок: «засвоєння часткових фактів, положень – осмислення – виявлення повторюваності або подібності – висновки та узагальнення – визначення закономірностей – формулювання правила»;

- дедуктивний метод – реалізовується на основі принципу «від загального до часткового»; забезпечує освітній ланцюжок: «загальне положення, формула, закон – конкретні приклади – розв’язання конкретних задач».

Не менш потужною є група методів, яка класифікується за ступенем самостійності мислення дітей під час освітнього процесу, напруженості пізнавальної діяльності.

1. Репродуктивний метод – ґрунтується на відтворенні знань, повторенні способів діяльності за завданням чи пропозиціями педагога;

у взаємодії з дітьми шостого року життя використовується тільки для активізації отриманих знань; у відсотковому еквіваленті застосування таких методів має займати не більше 10%.

2. Пояснювальний (інформаційно-репродуктивний) метод – організація педагогом процесу подання інформації на основі знайомого матеріалу, який діти фіксують у пам'яті, аналогіях, алюзіях, та нового матеріалу, що накладається на відоме з урахуванням особливостей сприймання.

3. Проблемний метод – розв'язання пропонованої педагогом проблеми, презентація різних шляхів її розв'язання (педагог сам розв'язує і пропонує дітям обговорити ефективність знайденого рішення або разом розв'язують, обговорюючи різні запропоновані варіанти тощо).

4. Частково-пошуковий метод – педагог організовує участь вихованців у розкритті тих чи тих питань теми, в добиранні доказів за певною тезою, у висуванні гіпотези, в евристичних діалогах, полілогах, дискусіях.

5. Дослідницький метод – діти беруть участь у науковому пізнанні: спостерігають і вивчають факти й явища, виявляють проблему дослідження, висувають гіпотези, планують шляхи їх перевірки, оцінюють результати, роблять висновки про можливість використання набутих знань.

Варто відзначити ще одну групу методів, які, безумовно, є сучасними, цікавими й ефективними для формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя:

– метод проєктів – метод, що дозволяє успішно й масштабно забезпечити пізнання дітьми довкілля, передбачає самостійні (за необхідної підтримки дорослих) дослідження й пошук, стимулювання цілевизначення, командної роботи, поетапного розв'язування завдань, отримання соціально та особистісно значущих результатів (дидактичні, пізнавальні, артпроєкти);

– методи імітаційні (або рольові) – сприяють моделюванню різних особистісних та професійних ситуацій, розвитку навичок емоційної культури (рольові та імітаційні ігри, інсценівки, бліцвистави, психологічні етюди, психогімнастика, медитативно-релаксаційні вправи);

– методи графічних моделей (або ілюстративні) – забезпечують поєднання вербального викладу освітнього змісту з його символіч-

но-словесним зображенням, що суттєво полегшує процес формування відповідних теоретичних понять (проективні методики, графічні вправи, плакатна символічна наочність, SmartArt, Padlet-дошка, програми III тощо).

Безперечно, проблему формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя допомагають розв'язати інноваційні методи, з-поміж яких формування мислеобразів, екологічної лабіалізації, екологічних асоціацій, художньої репрезентації природних об'єктів, екологічної емпатії, екологічної рефлексії тощо.

Наголосимо, що коефіцієнт корисної дії реалізованої умови залежатиме від дотримання педагогами певних чинників.

1. Чітке усвідомлення мети й доцільного застосування конкретних форм взаємодії, методів та прийомів.

2. Екологічне використання освітніх форм, методів (якість ілюстрацій і засобів для демонстрації, відповідність віку дітей й меті застосування, дозування кількості матеріалу й часу для обговорення, вагомість і цінність слова та коментаря тощо).

3. Дотримання особистісно зорієнтованого підходу до створення можливості для кожної дитини мати доступ, зручності й достатньо часу для розглядання необхідних матеріалів та користування ними.

4. Забезпечення зворотнього зв'язку, що виявляється в реакціях дітей щодо побаченого, почутого, зробленого й виконаного.

Зрозуміло, що класифікаційні моделі освітніх форм взаємодії та освітніх методів, які ґрунтуються на різних засадах, взаємопояснюють, взаємодоповнюють, розвивають і конкретизують одна одну на основі різнобічного осмислення сутності форм і методів, а також їх можливостей до оптимальних комбінацій, поєднань із певними освітніми засобами. Конкретні форми, методи визначають особливості діяльності педагога й дітей, напрям освітнього процесу. Як правило, у педагогічній практиці орієнтуються на комплексне застосування різноманітних форм, методів та прийомів.

3. Формування пізнавальної активності в старших дошкільників

В осмисленні змістового компоненту формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя ми керувалися основними положеннями Державного стандарту дошкільної освіти (2021) [9],

освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2020) [3], методичних рекомендацій до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» [7]. Основним у Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [9] для визначення змісту експериментально-педагогічної діяльності було обрано освітній напрямок «Дитина в природному довкіллі». Відповідно становлення пізнавальної активності дітей відбувалося у процесі засвоєння знань про природу планети Земля (її живі й неживі об'єкти) і Всесвіту (зорі, планети, комети, метеорити тощо), уявлень про дослідження Космосу людиною; на засадах усвідомлення дітьми зв'язків між рослинами і тваринами, їхніх функцій у природі, встановлення залежності об'єктів природи від екологічних чинників, розуміння особливостей та умов розвитку рослин, існування тварин, основних властивостей неживих об'єктів природи; на основі усвідомлення дітьми інформації про неможливість людського існування без природи, про активний вплив людини (як позитивного, так і негативного) на природне середовище.

Відбувався процес ознайомлення дітей з проблемами довкілля (змінами клімату, необхідністю заощаджувати енергію, воду, сортувати сміття тощо), з діяльністю людини, спрямованою на збереження, відтворення й охорону природи. Також використовувалися прийоми безпосереднього й опосередкованого спостереження за явищами природи; класифікація, групування дітьми природних об'єктів рослинного та тваринного світу за характерними ознаками; нескладні досліди; оцінювання метеорологічних явищ, визначення поведінки за станом оцінки природних явищ та погоди тощо.

Слід зауважити, що здійснення експериментально-педагогічної діяльності на основі принципу інтеграції зумовило необхідність використання змісту й інших освітніх напрямів Державного стандарту дошкільної освіти (2021) [9] («Дитина в сенсорному просторі», «Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Мовлення дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота»).

Зміна ставлення до занять у закладі дошкільної освіти, як традиційно основної освітньої форми взаємодії вихователя з дітьми, зумовила використання альтернативних форм занятійної (навчальної) діяльності, а саме: тематичних мініатюр, освітніх ситуацій природничого змісту, подорожей, мандрівок у природу (реальних і

віртуальних [4]), екскурсій (у природу), цільових прогулянок, експериментування з природничими матеріалами, колекціонування природних матеріалів тощо).

Протягом формувального експерименту ми надавали перевагу використанню сучасних, інтерактивних, наповнених суб'єктно-суб'єктивним змістом форм взаємодії вихователів із дітьми (пізнавальним діалогам, спілкуванню в колі, квестам (пригодницька командна гра), геокешингам (туристична гра із застосуванням GPS), гри-стратегії, «авторському дитячому телебаченню» (телевізійні римейки).

При цьому ми намагалися гармонійно поєднувати такі освітні блоки (за Н. Гавриш, О. Ліннік) [1; 2] як самостійна діяльність дітей, спільна діяльність дітей з вихователями, занятійна (навчальна) діяльність дітей у межах освітнього напрямку Державного стандарту дошкільної освіти (2021) [9] «Дитина в природному довкіллі», визнаючи пріоритетними перші два освітні блоки. Тож педагогічні форми та методи організації освітнього процесу ми варіювали й модифікували в контексті індивідуального, мікрогрупового, групового та фронтального форматів освітньої взаємодії вихователів з дітьми та їх самостійної, спільної з вихователем, навчальної (занятійної) діяльності.

В експериментально-педагогічній діяльності було використано методи, класифіковані за критерієм особливостей передачі та сприймання дітьми освітньої інформації (аналітичні, синтетичні, індуктивні, дедуктивні) та за ступенем самостійності мислення, напруженості їх пізнавальної діяльності (репродуктивні, пояснювальні (інформаційно-репродуктивні), проблемні, частково-пошукові, дослідницькі тощо).

Так, незвичайним для дітей було спостереження за об'єктами природи з використання різноманітних гаджетів, до прикладу, фотокамери (за Л. Літченко) [5; 6]. Попередньо в різних формах освітньої взаємодії вихователя з дітьми розглядалася історія фотоапарату, його зовнішній вигляд і принципи дії, будова, особливості створення фотознімків. Педагог пропонував вихованцям вправлятися у мистецтві створення фото, (пошуку цікавих і красивих сюжетів у довкіллі, створення власної композиції, розміщення об'єкту в кадрі тощо). Далі під час спостережень на прогулянці діти шукали заздалегідь обумовлені об'єкти і намагалися створити їх фото.

З отриманих фотокарток створювалися короткі відеоролики за допомогою стандартної програми в мобільному телефоні, наприклад, «Як наш тюльпан розцвів» та інші. Діти самостійно обирали об'єкти для коротких відеороликів. Основним завданням для дітей було помітити зміни, які сталися з квіткою, і сфотографувати її. Таке завдання спонукало дітей до спостереження, споглядання раніше не помічених речей, адже для роликів необхідно було робити фото щодня впродовж одного-десяти днів. Варто відзначити, що діти із захопленням створювали власні фото, а також розповідали про те, що їх зацікавило, здивувало в об'єкті.

Цікавим було завдання зі створення фото на плівковий фотоапарат, оскільки в ньому обмежена кількість кадрів. Цей аргумент був особливо важливий для дітей, бо необхідно було докласти зусиль, щоб «спіймати» красивий кадр. Оскільки фото можна було побачити не відразу, діти деякий час перебували в стані очікування сюрпризу – зображення на плівці. Отримані фотокартки використовувалися в різних проєктах, наприклад, із фото, зроблених дітьми, за допомогою цифрової камери виготовлялися газети («Новини від Весни», «Події в нашій групі»), «Корисні поради для юних садівників»), календарі погоди, книга природи «Квіти нашої України», відеоролики сезонних змін («Розквіт бузку», «Що шукає джмелик?», «Мурашині пригоди» тощо).

Протягом експериментально-педагогічної діяльності ми впевнилися, що формування уявлень про природне довкілля потребує комплексного розгляду явища чи об'єкту, оскільки вміння помічати невідповідне, ставити запитання, цікавитися особливостями є важливими компонентами пізнання, пізнавальної активності.

За нашими спостереженнями, продуктивним методом формування пізнавальної активності дітей, зокрема вміння помічати й аналізувати взаємозв'язки та закономірності у світі природи, виявився метод моделювання [5]. Із метою створення макету моделі були використані різні фото. Організуючи освітню взаємодію з дітьми на етапі формувального експерименту, було запропоновано два способи створення моделей: 1) із готових фото в інтернет-мережі (дібраних або генерованих за допомогою нейромереж); 2) зі створених дітьми за допомогою цифрової камери. Дослідження показало оптимальність використаного методу.

Створення фотомакетів, фотоколажів відбувалося в кілька етапів за алгоритмом:

1. Перший етап – підготовчий. Полягав у зацікавленні дітей та залученні їх до розв'язання проблемних завдань, продумування й планування майбутньої діяльності.

2. Створення інтересу до теми, обговорення ідей для майбутнього фотомакету.

3. Визначення плану попередньої підготовки до його створення, розподіл завдань між дітьми в групі.

Спостереження за об'єктами природи на прогулянці, фотофіксація. Залучення батьків до фотофіксації необхідних об'єктів.

Другий етап – основний. Мав на меті покрокове створення фотомакету, розширення уявлень дітей про об'єкти природи їх взаємозв'язки, закономірності, взаємодію, розширення пізнавальних інтересів тощо.

4. Перегляд зроблених дітьми фото, обрання найбільш вдалих задля створення фотомакету.

5. Розподіл завдань відповідно до змісту завдань та покрокове виконання (залежно від рівня складності від одного до десяти днів).

Третій етап (підсумковий) – узагальнення опрацьованого матеріалу, оцінювання власних результатів спільної діяльності.

6. Оформлення загального результату, розгляд і обговорення.

Протягом експериментальної освітньої діяльності вихователям пропонувалось разом із дітьми створити власні медіазображення та виготовити фотомодель (фотоколаж, фотострічку подій, фотомакет, інтелектуальну фотокарту, фотосхему, фотолепбук тощо). Наприклад, фотомакет «Весна у місті» моделював вулицю міста, де знаходився заклад дошкільної освіти, прилеглі вулиці, пішохідний перехід до парку, дерева, клумби. Під час виконання цього проєкту педагог мав змогу реалізувати завдання освітньої програми щодо ознайомлення дітей зі змінами у природі й житті людей. Фотомакет міста змінювався разом із змінами у природі впродовж року та за допомогою зроблених вихованцями і їх батьками фотокарток використовувався для моделювання різноманітних проблемних ситуацій та в ігровій діяльності дітей.

Використання медіа, зокрема мультимедійної презентації та відео росту рослини в прискореному форматі, дозволило урізноманітнити

ілюстративний та демонстративний матеріал, показати розвиток рослини від початку до повного дозрівання за 30-40 секунд. У такий спосіб викликали в дошкільників неабиякий інтерес до пізнання природи, враховуючи особливості сприйняття сучасних дітей, які мають фізичну потребу в мультимедійному супроводі.

Формувальний експеримент передбачав алгоритми різних моделей використання медіазасобів на основі різноманітних форм освітньої взаємодії з дітьми. До прикладу: тематична мініатюра; тема «Краса природи – справжнє диво».

Мета: закріпити уявлення про абстрактне поняття «краса» усіма доступними віковим дітям медіазасобами.

Завдання:

1. Формувати в дітей цілісну картину природу, здатність помічати красу в довкіллі.

2. Розвивати навички обирати красиві об'єкти для фотографування (розширювати уявлення про історію виникнення фотографії; якості, необхідні для професії фотографа; моральні аспекти фотографування; формувати вміння робити кадр на телефоні / фотоапараті; визначати різницю між реальністю та відображенням на світлинці; визначати естетичну цінність фотокартки). Закріпити уявлення про професії, пов'язані з пресою (журналісти, видавці дитячих журналів).

3. Розвивати вміння відчувати власний емоційний стан, розповідати про власні емоції від побаченого.

4. Виховувати бажання не лише спостерігати красу природи, а й створювати її власною працею.

Матеріали: світлини з репродукціями картин українських художників, журнали для дітей, світлини для тематичного стенду, атрибутика для пресконференції, дитячі журнали, дитячі вірші, ілюстрації для журналу.

Алгоритм використання.

Підготовчий етап (підготовка мінігалереї «Краса рідної природи в українському живописі»; читання віршів про красу природи в дитячих журналах «Малютко», «Пізнайко» тощо.

Діяльнісний етап (спілкування в колі «Що таке краса?») (запитання «Що таке для тебе краса?», «З якою красою в природі ти нещодавно зустрів (-ла)ся?», «Яку дивовижну красу ти бачив тільки один раз і

запам'ятав?», «З якою красою в природі ти зустрічаєшся щодня?», «Чим схожі й відрізняються твої відчуття краси зі сприйманням краси мами, тата, бабусі, дідуся, друга, подруги?» тощо). Фотоквест на території дитсадка «Зустріч із красою». Інтерактивні вправи: «ЗД-окуляри», «Суперзвуківі навушники». Рейд «Звуки природи». Оформлення стенду «Краса на нашому майданчику».

Рефлексійний етап. Проведення пресконференції для журналістів масмедіа «Диво краси на світлинах». Рефлексійні запитання для дітей: («Що найбільше тебе сьогодні здивувало, надихнуло, принесло задоволення, окрило, роздратувало, засмутило?»), «Що нового ти зрозумів (-ла) про красу?»

Закріплювальний етап. Творчі пропозиції для дітей: створення музичної руханки із використанням записаних на прогулянці звуків природи; складання авторських віршів про красу природи й оформлення в саморобний журнал разом із ілюстраціями і фотокартками; підготовка пропозицій «Як я можу створити красу в природі?»

Наведемо приклад освітньої ситуації природничого змісту, апробованої на етапі формувального експерименту. Тема «Фільмокейси».

Мета: формувати здатність дітей до адекватної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів.

Завдання. Закріпити уявлення дітей про позитивний і негативний вплив людини на природне довкілля, проблеми довкілля. Формувати здатність дітей свідомо використовувати знання про природу в різних видах діяльності та життєвих ситуаціях, орієнтуватися в діяльності людини, спрямованій на збереження, відтворення й охорону природи. Закріпити здатність встановлювати залежність об'єктів природи від екологічних чинників.

Розширити інформацію для дітей про історію виникнення відеокліпу, види відеокліпів – сюжетні та концертні, особливості відеокліпів для різної вікової категорії – дорослі, діти.

Формувати вміння дітей висловлювати власне ставлення до переглянутого відеокліпу, виховувати почуття толерантності й доброзичливості по відношенню до створених відео та думок інших.

Матеріали: атрибути для рольових інсценівок, відео з освітніми ситуаціями, обладнання для створення плакатів.

Алгоритм застосування.

Підготовчий етап. Інтерактивна гра «Де були, не скажемо, а що бачили – покажемо». Рольові інсценівки «Життя нашої групи: довкілля». Творча пропозиція для батьків: разом із дітьми розіграти освітню ситуацію, що стосується сталого розвитку, і зняти на відео.

Діяльнісний етап. Перегляд відео, створених дітьми разом із батьками. Інтерактивна гра «Озвуч SMS-ку» (яку можна надіслати героям освітніх ситуацій). Створення плакату «Будь природі другом!» (оформлення візуальних порад до теми про збереження планети Земля).

Рефлексійний етап. Рефлексійні запитання для дітей: «Що найбільше тебе сьогодні здивувало, надихнуло, принесло задоволення, окрило, роздратувало, засмутило під час обговорення ситуацій / фільмокейсів?», «Що ти усвідомив (-ла) про те, як потрібно ставитися до довкілля?», «Про що ти розповіси своїм батькам сьогодні?», «Якщо в тебе є менші сестра чи брат, що ти їм можеш порадити після почутого і побаченого сьогодні?».

Закріплювальний етап. Творча пропозиція для дітей: створити різні види книжок для дітей червертого-п'ятого років життя: книжку-картинку, книжку-ширму, книжку-скриньку, книжку-розфарбовку.

Творча пропозиція для батьків: разом із дітьми створити мультфільм (ляльковий, пластиліновий, ілюстрований (за допомогою штучного інтелекту) зі спрямуванням на сталий розвиток.

На етапі формувального експерименту вихователями була апробована така форма освітньої взаємодії як авторське дитяче телебачення (телевізійний римейк) «Читайликова пошта».

Використання медіа, а саме електронного листа з аудіосупроводом, викликало у дітей неабиякий інтерес до експериментування. Відчуття відповідальності зосереджувало їхню увагу на процесі та результатах. Емоції радості й задоволення від отриманих результатів та підготовки спільної відповіді формували пізнавальний інтерес до такої взаємодії у майбутньому, до пізнання нового, формування власної думки та вміння перевіряти на практиці власний знанневий досвід.

Пропонуємо алгоритм проведення гри-стратегії «Збираємося на пікнік» із використанням фотоапарата або камери телефона, музичних колонок, застосуванням онлайн-вікторини.

Мета: створити ситуацію необхідності самостійного вибору на основі усвідомлення значущості предмета; вправляти в умінні домовлятися, розвивати творчу уяву, дивергентне мислення, терпляче сприймати позицію, що відрізняється від власної; вчити доводити почату справу до кінця; розвивати пізнавальний інтерес до командної взаємодії, ціннісне ставлення до природи та довкілля.

1. Підготувати обладнання: муляжі продуктів харчування, іграшки, фішки-гроші, форму продавця, охоронця парку, фотоапарат або камеру телефона, кошики для походу, аптечку, музичну колонку, матеріал для онлайн-вікторини.

2. Полілог із дітьми, пояснення правил, можливостей вибору.

3. Розподіл ролей (касира, директора магазину, охоронця).

4. Облаштування магазину «Ягідка».

5. Розповідь вихователя: вихователь розповідає про небезпеку, яка може трапитися під час походу на пікнік.

6. Створення проблемної ситуації (нестача фішок для придбання товару, велика черга, нестача товару), окреслення завдання для кожної ролі і спостереження за ходом гри.

7. Хід гри із ситуацією вибору.

8. Онлайн-вікторина як ситуація розв'язання проблеми (онлайн-загадки, завдання прочитати вірші, зробити фото, заспівати пісню, виконати вправу тощо). За кожне виконане завдання дитина отримує фішку.

9. Подорож на галявину (спеціально організований простір, якщо немає можливості вийти на вулицю), оформлення простору матеріалами, які змогли придбати діти.

10. Рефлексія: не нав'язуючи дітям свого рішення, вихователь пропонує оцінити поведінку в магазині, під час гри, під час виконання завдань вікторини, висловити враження від гри, емоції, тощо.

У процесі експериментально-педагогічної діяльності ми переконалися, що під час організації ігор-стратегій можуть бути застосовані найрізноманітніші педагогічні засоби, оскільки гра-стратегія може відбуватися повністю без роздаткового матеріалу. Вона спрямована на розвиток уяви, усвідомлення відповідальності за колектив, формування навичок соціальної взаємодії в колективі, умінь домовлятися, розподіляти ролі, знаходити рішення, приймати погляди інших дітей, висловлювати власну думку та аргументувати її. Вихователі організо-

ували такі ігри самостійно або за допомогою онлайн-інструментів, використовуючи технології штучного інтелекту, інтернет-мережу, хмарні сервіси чи прості мультимедійні презентації. Комплексний підхід дозволив обирати оптимальний варіант, щоб ігри-стратегії були безпечними, корисними, цікавими та сучасними для дітей.

На формувальному етапі в освітній діяльності експериментальних закладів дошкільної освіти досить часто застосовувалась одна із сучасних фрагментарних форм взаємодії вихователя із дітьми – спілкування в колі, за допомогою якого зазвичай розпочиналася чи завершувалася освітня діяльність педагога з вихованцями.

У процесі формування пізнавального інтересу, пізнавальної активності дітей спілкування в колі ми застосовували як супровідну форму взаємодії. До прикладу, діти під час спілкування в колі щодня робили презентацію улюбленої книги (домашнього улюбленця, квітки, сім'ї, себе тощо), використовуючи матеріали, оформлені спільно з батьками (фото, газету, плакат, відео, диктофон тощо). Це дозволяло дитині придумати концепцію представлення, сформулювати та висловлювати свою думку, обговорити в команді ідеї, знайти спільні й відмінні риси кожного представлення.

У ході експерименту також було впроваджено ще одну форму освітньої взаємодії з дітьми – проєктну діяльність – багатокомпонентне та інтегроване явище, що передбачало гармонійне поєднання різних методів, прийомів, засобів.

Пропонуємо алгоритм упровадження спільного проєкту вихователя і дітей з екологічного напрямку «Чому природа не радіє повітряним кулькам, як ми?» на основі створення ментальної мапи та використання мультимедійної дошки і динамічних графічних об'єктів (діти можуть перетягувати їх по мапі).

Мета проєкту: формування свідомого ставлення дітей старшого дошкільного віку до збереження природного середовища, ціннісного ставлення до природних ресурсів.

Завдання проєкту.

1. Поглибити знання дітей про наслідки забруднення природного середовища, формувати ціннісне ставлення до збереження природних ресурсів.

2. Спонукаати дітей до дослідницької та винахідницької діяльності.

3. Розвивати комунікативні навички, пізнавальний інтерес до пізнання нового, виховувати самостійність, відповідальність тощо.

4. Формувати екологічну компетентність дітей старшого дошкільного віку.

Етапи реалізації проєкту.

1. Підготовчий (3 дні): визначення мети, терміну реалізації, розробка плану, опис структури, підготовка матеріалів для реалізації проєкту.

2. Мотиваційний (2 дні): ранкове коло з проблемною ситуацією та обговоренням власного ставлення до навколишнього середовища; створення ментальної мапи задля реалізації проєкту разом із дітьми (з використанням мультимедійної дошки і графічних об'єктів, які діти можуть перетягувати по мапі).

3. Практичний (8 днів): полілог із дітьми за змістом оповідання В. Сухомлинського «Соромно перед соловейком»; праця в осередку природи в груповій кімнаті та на території дитячого садка; спостереження за об'єктами живої природи; дослідження території закладу дошкільної освіти (дороги до дитячого садка або до дому разом із батьками) на наявність забруднення навколишнього середовища; фотофіксація й презентація напрацювань у командах, прибирання території; розповідь вихователя у супроводі відеофрагментів про те, як повітряні кульки забруднюють природу; бесіда з дітьми «Чому повітряні кульки шкодять природі?»; дидактичні ігри «Сортування відходів», «Забруднює або зберігає», «Хто де живе?», «Професії: охоронці природи»; інтерв'ю з батьками «Як ми бережемо ресурси?»; полілог за змістом віммельбуха М. Прохасько «Кучеряві відмовляються від ялинки на Різдво»; екскурсія до музею води; спостереження за баками сортування сміття; перегляд фрагментів відео із зображенням забруднення природи та бездумного використання природних ресурсів, полілог за змістом відео; виготовлення разом із дітьми лепбуку «Чому природа не радіє повітряним кулькам, як ми?».

4. Підсумковий (презентація лепбуку «Чому природа не радіє повітряним кулькам як ми?»; рефлексія).

Таким чином, проєктна діяльність дозволяла комплексно формувати екологічну свідомість дітей, природничо-екологічну компетент-

ність. Важливо наголосити, що довготривалі проекти були ефективними за умови впровадженням ідей проекту в різні форми освітньої взаємодії продовж терміну його реалізації, залучення батьків та їхньої зацікавленості, не виконання певних дій замість дітей, а повний педагогічний супровід дитини. Наголосимо: важливим аспектом діяльності дитини є її самостійність (дорослі можуть спрямовувати дитину навідними запитаннями, допомагати винятково в тому разі, якщо дитина попросила про допомогу, але не виконувати діяльність замість неї). Зауважимо: формування природничо-екологічної компетентності буде ефективним за умови систематичної взаємодії батьків із дітьми в проектній діяльності.

Успішним за показниками експерименту виявилось впровадження алгоритму геокешингу як форми освітньої взаємодії екологічного спрямування вихователя з дітьми «Чому без води не існує життя?».

Завдання: поглиблювати знання дітей про воду, її властивості та стани; формувати свідоме ставлення до споживання водних ресурсів; закріпити поняття «солоня вода», «прісна вода»; уточнити знання дітей, про взаємозв'язок людини з природою; закріпити знання про явища природи, значення води для живого довкілля; розвивати пізнавальний інтерес до пошуків самостійних шляхів пізнання, допитливість, пізнавальну активність, логічне мислення, уважність, пам'ять; виховувати шанобливе ставлення до природи та ціннісне ставлення до збереження природних ресурсів.

1. Підготовка матеріалів для геокешингу: глобус, настільно-друковані матеріали «Краплинка», маленькі краплинки, лісове озеро, прозорі склянки для проведення дослідів, трубочки, фільтри (марлевий, ватний, ситечко), фломастери або фарби синього й коричневого кольорів, ілюстрації «Правила поведження з водою», м'яч, дидактична онлайн-гра «стежинкою добра», дидактична гра «З ким дружить краплинка?», «Що забруднює повітря?», «Якою буває вода?».

2. Попередня робота: розповідь вихователя про водну систему Землі, читання казки Таніти Марє «Подорож краплинки», дидактична гра: «Планета сумує, планета радіє».

3. Дидактична гра «Що в пакунку?» як мотиваційний елемент (за навідними запитаннями від вихователя). Відеорозповідь (на основі інструментів штучного інтелекту) про те, що в кімнаті знаходяться

різні частини нашої планети Земля і їх треба об'єднати, створивши справжній макет (у пакунку каркас для глобуса).

4. Геокешинг – пошук частин глобуса, захованих у різних місцях групової кімнати, виконання супровідних завдань та складання об'ємної моделі Землі (глобуса): малюнок – коло, наша планета, поділена на чотири частини. Потрібно розфарбувати три частини синім кольором, одну частину – коричневим. Порівняти чого більше на планеті, води чи суші. Пояснити твердження: «Навкруги вода, а пити нічого». Запитати: «Чи може таке бути?». Дидактична онлайн-гра «Стежинкою добра» («Збери сміття»). Дидактичні ігри: «З ким дружить краплинка?», «Що забруднює повітря», «Якою буває вода?». За кожне виконане завдання чи гру діти отримують підказку з маршрутом до захованої частини глобуса («3 кроки вправо», «5 кроків прямо», «Поряд стоїть ваза з квітами» тощо). На місці кожної знайденої частини глобуса діти залишають макети краплинок.

5. Рефлексія: «Чому на планеті так багато води, але ресурси обмежені і багато країн страждають від нестачі?», «Як би я допоміг Планеті, коли був би чарівником?», «Як можна розумно використовувати воду вдома?» тощо.

У процесі формувального експерименту ми переконалися, що геокешинг ефективно розвиває орієнтування у просторі, координацію рухів, актуалізує фізичну й інтелектуальну взаємодію, сприяє розвитку критичного та логічного мислення, пізнавальної активності, допомагає сформувати природничо-екологічну компетентність та налагодити командну взаємодію.

Якісний і кількісний аналіз результатів контрольного етапу експерименту засвідчив зростання рівня розвитку пізнавальної активності в дітей шостого року життя та дозволив зробити висновок про ефективність запропонованої експериментально-педагогічної діяльності з формування досліджуваної якості в умовах закладу дошкільної освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості ефективного застосування в практиці освітньої діяльності закладів дошкільної освіти комплексу традиційних та інноваційних освітніх методів і форм взаємодії вихователя з дітьми. Результати дослідження можуть бути використані при формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкіль-

ної освіти в умовах університетського навчання та вдосконалення професійної компетентності вихователів в умовах післядипломної педагогічної освіти. Отримані результати можуть стати підґрунтям для розробки науково-методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників.

4. Висновки

В дослідженні висвітлено актуальність проблеми формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку на основі використання освітніх форм і методів як умови формування досліджуваної якості. Визначено мету й завдання дослідження. Окреслено його методологічні, теоретичні, методичні основи. На засадах аналізу освітніх теорії та практики визначено суперечності, які не сприяють ефективному формуванню пізнавальної активності в умовах закладу дошкільної освіти. Окреслено результати вивчення різних аспектів проблеми формування пізнавальної активності дитини в низці психолого-педагогічних досліджень.

Уточнено сутність основних понять дослідження – «пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку», «умова», «педагогічна умова», «форма освітньої взаємодії з дітьми», «освітній метод», «освітній прийом».

На засадах кардинальної зміни ставлення до занять, як традиційної основної освітньої форми взаємодії вихователя з дітьми, виокремлено альтернативні, інтерактивні форми, що використовуються педагогами-практиками в умовах закладу дошкільної освіти та варіюються й модифікуються в контексті фронтального, групового, парного та індивідуального форматів спілкування.

Представлена класифікація традиційних освітніх методів (словесні, наочні, практичні), в якій методи диференціюються за джерелом передачі й сприймання освітньої інформації.

Схарактеризовано низку інноваційних методів, класифікованих за критерієм логіки передачі й сприймання дітьми освітньої інформації (аналітичні, синтетичні, індуктивні, дедуктивні) та методів, що класифікуються за ступенем самостійності мислення дітей напруженості їх пізнавальної діяльності під час освітнього процесу (репродуктивні, пояснювальні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі).

Окреслено групу сучасних методів, які є ефективними для формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя (методи: графічних моделей (або ілюстративні); імітаційні (або рольові); проєктів) та чинники, що зумовлюють ефективність їх актуалізації.

Експериментально перевірено ефективність упровадження такої педагогічної умови формування пізнавальної активності в дітей шостого року як застосування комплексу традиційних та інноваційних освітніх форм і методів взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Висвітлено особливості застосування комплексного поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, форм організації різних видів дитячої життєдіяльності. Констатовано позитивні результати експериментальної перевірки. Визначено практичне значення отриманих результатів дослідження. Подальших наукових розвідок потребує визначення й перевірка ефективності педагогічного супроводу формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Список літератури:

1. Гавриш Н. Середовищна модель – панацея? Ламаємо стереотипи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 5. С. 4–10.
2. Гавриш Н., Ліннік О. Організувати, але не обмежувати. Управління розвитком дітей в освітньому середовищі дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 8–13.
3. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Літіченко О.Д. Вирушаємо на Марс, або Віртуальна екскурсія в дитячому садку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2023. № 11. С. 27–31. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10010937>
5. Літіченко О.Д. Світ в об'єктиві, або фотомодельовання в дитячому садку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2023. Вип. 4. С. 36–40.
6. Літіченко О.Д., Повх К.М. Фотомистецтво як засіб розвитку художньо-творчої активності дітей дошкільного віку. *Modern engineering and innovative technologies*. 2021. Вип. 17(4). С. 6–10.
7. Методичні рекомендації до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. ред. Г.В. Беленька, О.А. Половіна, І.В. Конедратець. Київ : ТОВ «АКМЕ ГРУП». 2021. 568 с.
8. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. 4-те вид., перероб. Київ : Академія, 2018. 408 с.

9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ МОН № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

References:

1. Havrysh, N. (2019). Seredovyshchna model – panatseia? Lamaiemo stereotypy [Is the environmental model a panacea? We break stereotypes]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Methodist preschool teacher*, 5, 4–10 [in Ukrainian].

2. Havrysh, N., & Linnik, O. (2013). Orhanizovuvaty, ale ne obmezhuvaty. Upravlinnia rozvytkom ditei v osvitnomu seredovyshchi dytsadka [Organize, but do not limit. Management of children's development in the educational environment of a kindergarten]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 1, 8–13 [in Ukrainian].

3. Bielienska, H. V., Bohinich, O. L., & Vertuhina, V. M. (Eds.). (2020). Dytyna : Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv [Child : Educational program for children from two to seven years old]. Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

4. Litichenko, O. D. (2023). Vyrushaiemo na Mars, abo Virtualna ekskursiia v dytiachomu sadku [Let's go to Mars, or Virtual excursion in kindergarten]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Methodist preschool teacher*, 11, 27–31. Retrieved from <https://emetodyst.expertus.com.ua/10010937> [in Ukrainian].

5. Litichenko, O. D. (2023). Svit v obiektyvi, abo fotomodeliuvannia v dytiachomu sadku [The world in the lens, or photo modeling in kindergarten]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Methodist preschool teacher*, 4, 36–40 [in Ukrainian].

6. Litichenko, O. D., & Povkh, K. M. (2021). Fotomystetsstvo yak zasib rozvytku khudozhno-tvorchoi aktyvnosti ditei doshkilnoho viku [Photo art as a means of developing the artistic and creative activity of preschool children]. *Modern engineering and innovative technologies*, 17(4), 6–10 [in Ukrainian].

7. Bielienska, H. V., Polovina, O. A., & Konedrjets, I. V. (Eds.). (2021). *Metodychni rekomendatsii do osvitnoi prohramy dlia ditei vid 2 do 7 rokiv «Dytyna»* [Methodological recommendations for the educational program for children from 2 to 7 years «Dytyna»]. TOV «AKME HRUP» [in Ukrainian].

8. Ponimanska, T. I. (2018). *Doshkilna pedahohika* [Preschool pedagogy]. Akademiia.

9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ МОН № 33 від 12.01.2021 р. Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].